

4. *Завадовский В. В.* Технология управления инновационным процессом / В.В. Завадовский // *Инновации.* — 2008. — № 3 (113). — С. 108—115.

5. *Инновационный менеджмент: науч. пособ. / С. Д. Ильенкова, Л. М. Гохберг, Н. Д. Ильенкова и др. ; Под ред. С. Д. Ильенковой.* — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ЮНИТИ, 2003. — 342 с.

6. Керівництво Осло: рекомендації щодо збору та аналізу даних стосовно інновацій: питання виміру наук.-технол. діяльності: спільна публікація ОЕСР та Євростату / М-во освіти і науки України, Укр. ін-т наук.-техн. і екон. інформації: пер. з англ. та наук. ред. Андрощук Г. О.; уклад. Н. М. Григорович — 3-є вид. — К.: УкрІНТЕІ, 2009. — 161 с.

7. *Кравченко С. І.* Підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю підприємств / С. І. Кравченко // *Регион, город, предприятие в условиях переходной экономики: Сб. науч. тр.* — Д., 2000. — С. 326—331.

8. *Мартинюк Л. А.* Особливості управління малими підприємствами в умовах ринкової трансформації економіки / Л. А. Мартинюк // *Теоретичні та прикладні питання економіки.* — К., 2005. — Вип.7. — С. 232—239.

9. *Перминов А. Ю.* Организационно-экономические аспекты продвижения инноваций / А. Ю. Перминов, С. С. Чернов, В. М. Кузичев // *Инновации.* — 2008. — №3 (113). — С. 101—107.

10. *Половян О. В.* Особливості управління малим підприємством / О. В. Половян, К. Г. Петренко // *Актуальні проблеми економіки.* — 2009. — № 6. — С.131—135.

11. *Соломенко О. Є.* Інформаційне забезпечення управління ризиковою ситуацією на малому підприємстві / О. Є. Соломенко, О. А. Виноградов // *Актуальні проблеми економіки.* — 2010. — № 4. — С. 144—149.

УДК 658.511

*О. М. Масліченко, канд. екон. наук,
старш. викл. кафедри економіки підприємств,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ НА ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Стаття присвячена дослідженню сутності процесу управління ресурсозбереженням на підприємстві. У роботі розглянуто основні принципи, фактори, методи управління ресурсозбереженням. Зазначено підходи до формування ефективної фінансової політики, мотивації і стимулювання у сфері ресурсозбереження.

Статья посвящена исследованию сущности процесса управления ресурсосбережением на предприятии. В работе рассмотрены основные принципы, факторы, методы управления ресурсосбережением. Обозначены подходы к формированию эффективной финансовой политики, мотивации и стимулирования в сфере ресурсосбережения.

Article describes the nature of process control of resource conservation on an enterprise. In the articles considered basic principles, factors and methods of management of resource-saving process. The noted approaches are to forming of effective financial policy, motivation and stimulation in resource conservation.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Ресурси, ресурсозбереження, ресурсомісткість, ресурсоефективність

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Ресурсы, ресурсосбережение, ресурсоемкость, ресурсоэффективность.

KEY WORDS: Resource, resource conservation, resource efficiency.

Постановка проблеми. Перетворення ресурсозбереження на один з важливих факторів стратегії промислового підприємства в значній мірі обумовлено корінною зміною ресурсної ситуації за останні десятиліття. Зменшення приросту природно-сировинних ресурсів та значне зростання цін на енергетичні ресурси призводить до підвищення значущості управління ресурсозбереженням на підприємстві. Ця проблема є надзвичайно складною, оскільки потребує комплексного вирішення на всіх рівнях господарювання.

Аналіз останніх публікацій. У зарубіжній економічній літературі проблема ресурсозбереження розглядалася в працях Д. Медоуза, К. Боулдінга, Р. Солоу, Т. Тітенберга, Д. Макінтоша, Г. Тейлора, У. Ростоу, Г. Одума, Е. Одум, Дж. Форрестера та ін. Дослідження проблеми ресурсозбереження знайшли своє відображення також у роботах російських та українських вчених-економістів: С. А. Подолинського, В. І. Вернадського, Н. М. Федоровського, Р. А. Фатхутдінова, Л. В. Канторовича, О. В. Батури, С. І. Дорогунцова, В. М. Данилишина та ін.

Актуальність підвищення ресурсоефективності на рівні вітчизняної економіки зумовлюється високим рівнем ресурсомісткості продукції національного виробництва, яка внаслідок цього втрачає свої конкурентні позиції на зовнішньому та внутрішньому ринках; неефективним природокористуванням, а також нагромадженням суттєвих екологічних проблем. Отже, ресурсозбереження в економічному розвитку України має надзвичайно важливе значення, що і обумовлює актуальність дослідження.

Постановка задачі. Для вирішення актуальних проблем даного питання необхідно дослідити та проаналізувати існуючі погляди щодо елементів ресурсозбереження як завдання управління на підприємстві, визначити та розкрити сутність складових процесу управління ресурсозбереженням на підприємстві, виокремити основні проблеми реалізації політики ресурсозбереження та запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

Результати. В економічній літературі процес управління ресурсозбереженням на підприємстві розглядається як визначена система функцій управління. Серед них виділяють: аналіз, розробку стратегії, прогнозування і планування, організацію, оцінку і контроль. Дані функції характеризують процес ресурсозбереження на підприємстві в процесі виробництва.

Особливе місце в системі управління ресурсозбереження на підприємстві займає розробка стратегії. Так, Р.А. Фатхутдінов визначає стратегію ресурсозбереження як комплекс принципів, факторів, методів, заходів, що забезпечують зниження витрат ресурсів на одиницю валового національного продукту (в межах країни) або на одиницю корисного ефекту конкретного товару за умови забезпечення безпеки країни, екосистеми, регіонів, фірм, людини [6].

Зокрема, на підприємстві можливі наступні стратегії ресурсозбереження: спрощення структури, принципу дії продукції; міжвидова та внутрішньовидова уніфікація складових частин товару; удосконалення технологічності конструкції товару; організаційно-технічний розвиток виробництва; перенесення виробництва продукції без змін його конструкції в країни з дешевшими (ефективнішими) конкретними видами ресурсів; реалізація факторів ресурсозбереження.

Розробка та реалізація ефективної стратегії ресурсозбереження на підприємстві повинна відповідати чітко визначеним принципам. Виділяють наступні принципи ресурсозбереження:

- 1) оптимізація структури використовуваних ресурсів;
- 2) підвищення частки ресурсозберігаючих технологій;
- 3) аналіз використання ресурсів на всіх стадіях життєвого циклу товару;
- 4) розвиток методів аналізу, прогнозування, оптимізації і стимулювання покращення використання ресурсів;
- 5) використання наукових підходів менеджменту під час розробки проблем ресурсозбереження.

Дані принципи є загальними для всіх підприємств, однак на рівні конкретного підприємства вони повинні бути адаптовані

відповідно до конкретного об'єкту, технологій, можливостей, а також існуючих стандартів.

Методи ресурсозбереження — конкретні технологічні способи, організаційні та інші методи економії витрат ресурсів на одиницю корисного ефекту по новому варіанту інвестиційного проекту в порівнянні з варіантом, що замінюється. Методи ресурсозбереження реалізуються через організаційно-технічні заходи підприємства, наприклад, по заміні фізично або морально застарілої технології, обладнання, організаційних проектів, економічних та інших методів менеджменту.

Покращення значення показників ефективності діяльності підприємства і ресурсомісткості продукції можливе за допомогою розробки та реалізації організаційно-технічних заходів, комплексно задіяних факторів ресурсозбереження. За сферою прояву розглядають технічні та організаційні фактори ресурсозбереження. Технічні фактори ресурсозбереження полягають у таких заходах, як:

- використання технологій, що забезпечують мінімальні відходи сировини;
- використання устаткування, що потребує оптимальних витрат сировини;
- покращення якості використовуваних ресурсів;
- удосконалення системи транспортування та зберігання ресурсів;
- удосконалення технологічних режимів переробки сировини.

Результативність дії технічних факторів підвищується за допомогою реалізації факторів організаційного характеру, до яких відносять:

- удосконалення системи обліку постачання та використання ресурсів;
- зменшення тривалості циклу між постачанням і безпосереднім використанням ресурсів;
- підвищення якості ремонту устаткування;
- удосконалення організації виробництва з метою економії ресурсів;
- організація вторинного використання ресурсів;
- розробку і впровадження організаційно-технічних заходів щодо економії ресурсів [6].

Стратегію ресурсозбереження необхідно розробляти і реалізувати на всіх рівнях управління підприємством. Вона може здійснюватись шляхом реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на ці цілі, технічного переозброєння, вдосконалення

технології виробництва, нормування та обліку витрат матеріальних, трудових, паливно-енергетичних та ін. ресурсів у виробництві, плануванні, аналізі та оптимізації їх виробництва.

Однак досягнути комплексності управління ресурсозбереженням на підприємстві можливо лише з врахуванням раціонального використання всіх видів ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових та ін.) як на стадії виробництва, так і під час купівлі виробленої продукції. Однією із основних функцій управління, що забезпечує ресурсозбереження, виступає управління якістю продукції. Зв'язок між якістю ресурсозбереженням проявляється двояко:

по-перше, підвищення якості продукції являється одним з резервів покращення використання та економії ресурсів у сфері її споживання завдяки покращенню споживчих властивостей;

по-друге, під час створення продукції, підготовки її виробництва і експлуатації використовуються різноманітні ресурси (матеріальні, паливно-енергетичні і трудові), які необхідно ефективно використовувати за допомогою сучасних засобів [3].

Ресурсозбереження повинно охоплювати всі сфери виробництва продукції — від проектування до утилізації. Однак слід зазначити, що економія ресурсів не повинна супроводжуватись (або реалізовуватись через) погіршенням якості продукції та порушенням встановленого технологічного циклу.

Підхід до розуміння ресурсозбереження лише з позицій економії ресурсів є обмеженим. Поряд із ціновими, а також неціновими методами конкурентної боротьби, ресурсозбереження здійснює вагомий вплив на конкурентоспроможність продукції. Це є особливо важливим у матеріаломісткому, переробному виробництві, такому що характеризується постійною позитивною динамікою світових цін.

Якщо вважати, що ресурсозбереження в ринкових умовах передбачає раціональне використання матеріальних, трудових та ін. ресурсів для створення конкурентоспроможної продукції за відомих вимог до неї споживачів та економіки в сучасній конкурентній боротьбі, то очевидно, що це і являється завданням оптимізації ресурсозбереження [4].

Оскільки матеріальні витрати становлять значну питому вагу у виробництві продукції, домінуюче положення на ринку буде належати тим підприємствам, що більш активно проводять політику ресурсозбереження. Відповідно до викладеного вище, можна визначити наступні завдання політики ресурсозбереження підприємства:

— забезпечення конкурентоспроможного рівня продукції, що виробляється;

— забезпечення раціонального використання матеріальних ресурсів на конкурентному рівні;

— мінімізація невиробничих витрат або перевитрат матеріальних ресурсів, пов'язаних з випуском низькоякісної, технічно недосконалої, але в цілому конкурентної продукції;

— оптимізація структури ресурсоспоживання на основі впровадження нових проектних, конструкторських і технологічних рішень;

— скорочення втрат матеріальних ресурсів на всіх етапах життєвого циклу товару;

— зменшення запасів, вивільнення частини ресурсів у різних сферах виробництва для використання в наступних виробничих циклах.

Важливе місце в процесі реалізації політики ресурсозбереження належить використанню безвідходних технологій. Традиційно основні рекомендації щодо систем безвідходних технологій можна представити наступним чином:

— мінімально використовувати сировину, напівфабрикати і робочу силу, видобуток і виробництво яких супроводжується відносно великою кількістю корисних відходів або які існують в обмеженій кількості;

— використовувати технічні засоби з тривалим терміном експлуатації і малою масою, вироблені у відповідності з вимогами безвідходних технологій, а також використовувати технічні засоби оптимального принципу дії, наприклад з високим коефіцієнтом теплопередачі за мінімальних втрат тиску і тепла;

— закладати в конструкцію (склад) виробу малу питому масу, передбачати тривалий термін його служби, а також мінімальне утворення відходів і викидів тепла від час його використання [2].

Оскільки дані вимоги частково суперечать одне одному, а їх реалізація частково є неможливою через відсутність можливостей, то для кожного технологічного процесу необхідно знаходити оптимум із врахуванням продуктивності праці та економії.

Одним із перспективним, вигідним напрямків використання корисних відходів, що входять у систему безвідходних технологій, являється обмін ними як між підприємствами всередині країни, так і між державами з метою використання їх у відповідних технологічних процесах. Так, широко розвинутий експорт і імпорту полімерних відходів у країнах ЄС, а також Австрії, Швейцарії та Скандинавських країнах. Особливим попитом користуються відходи полімерів: поліетилену, поліпропілену, полістиролу, ацетату целюлози. Провідне положення в європейському

обміні даними відходами займає Італія (щорічний імпорт складає понад 90 тис. т полімерних відходів), ФРН (експорт 65 тис. т) і Франція (експорт 50 тис. т). На сьогодні в країнах Західної Європи і США існує два типи посередницьких бірж: біржі, що займаються постачанням інформації про кількість відходів, їх якість і способи переробки, а також біржі, які безпосередньо здійснюють обмін відходами, шляхом пошуку відповідного покупця [1].

Важливим питанням реалізації проектів у сфері ресурсозбереження являється організація їх фінансування. Традиційні джерела фінансування інвестиційних проектів не можуть у повній мірі застосовуватись до проектів у сфері ресурсозбереження. Основними причинами даного явища є наступні:

— кредитування банками даних проектів не може бути визнано доцільним, перш за все зі сторони самих банківських структур. Основна мета банківського кредиту — швидке повернення коштів, з однієї сторони, і значний економічний ефект (у вигляді банківського відсотка) — з іншої сторони. Проекти, які спрямовані на впровадження ресурсозберігаючих технологій, указаним цілям у більшості випадків не відповідають, при цьому їх ефективність більше не економічного, а соціального чи внутрішньо-виробничого характеру;

— державне субсидування ресурсозберігаючих технологій не може розглядатись як ефективний інструмент фінансування проектів через складність схвалення такого роду проектів, а також через лімітування інвестиційних ресурсів, що виділяються. Крім того, державні інвестиційні програми не передбачають прямого виділення грошових коштів, а носять характер компенсаційних заходів [5].

Відповідно до зазначеного вище, певним фінансовим бар'єром реалізації проектів з ресурсозбереження є вимоги щодо початкових коштів проекту. Методом протидії цьому бар'єру є операційний і фінансовий лізинг. Найкращим випадком застосування лізингової форми фінансування ресурсозбереження є проекти, що передбачають впровадження великих обсягів обладнання з порівняно незначними обсягами витрат на налагодження, обслуговування й інших супутніх витрат. Одним з найпоширеніших і найважливіших способів фінансування проектів з ресурсозбереження є позикове фінансування. Міжнародні банки активно діють на українському ринку ресурсоефективності, здійснюючи фінансування з іноземних інвестиційних фондів. Кредитний відсоток не є високим, проте до нього додається ставка Libor.

Проектне фінансування передбачає таку організацію фінансування, за якою основним джерелом повернення (окупності) є генеровані проектом грошові потоки. Активи і грошові потоки ініціаторів проекту можуть виступати додатковим забезпеченням. Проектне фінансування передбачає розподіл ризику між суб'єктами фінансування і є довгостроковим (в Україні — близько 7 років, за кордоном — до 15 років), при цьому банк має значний ступінь контролю над проектом. Проектне фінансування українськими комерційними банками застосовується найчастіше для підприємств, що мають максимальне завантаження виробничих фондів і планують розширення, мають успішний досвід реалізації подібних проектів, при цьому не бажають фінансуватися через дольові інструменти та не можуть мати високий рівень позикових коштів, що не дозволяє їм отримати додаткове фінансування під заставу існуючих активів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, можна визначити наступні функції бізнесу в сфері ресурсоефективності: залучення приватних вітчизняних та іноземних інвестицій; створення нових робочих місць; спільне із державою страхування комерційних ризиків; забезпечення інноваційного характеру ресурсозберігаючих технологій. Однак виконання зазначених завдань є неможливим без ціленаправлених, підтримуючих дій з боку держави. Мова йде про вдосконалення відповідного нормативно-правового забезпечення; тимчасові фінансові (фіскальні) преференції (податкові кредити, пільгове оподаткування); державні гарантії інвестиціям; контроль дотримання антимонопольного законодавства; удосконалення цінової політики (у т.ч. місцевих органів влади); спрощення процедур дозвільної системи під проекти з ресурсозбереження, в тому числі енергоефективності; розвиток інфраструктури для об'єктів (проектів) із ресурсозбереження; сприяння комерціалізації вітчизняних інноваційних розробок у сфері ресурсозбереження через взаємодію науки із бізнесом.

Література

1. *Алабугин, А. А.* Управление сбалансированным развитием предприятия в динамичной среде: монография: в 2 кн. Кн. 1. Методология и теория формирования адаптационного механизма управления развитием предприятия / А. А. Алабугин. — Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2005. — 360 с.

2. *Касимов А. А.* Оптимизация ресурсной политики предприятия / Касимов А. А., Богатырев А. В. // Российское предпринимательство. — 2009. — № 4 (вып. 2). — С. 46—50.

3. *Кузьмин С. А., Костылева В. В., Татарчук И. Р., Никитин А. А.* Качество продукции как резерв ресурсосбережения. Техническое регулирование: базовая основа качества товаров и услуг: Междунар. сб. науч. тр. / редкол.: В. Т. Прохоров [и др.]; ГОУ ВПО «Южно-Рос. гос. ун-т экономики и сервиса». — Шахты: ГОУ ВПО «ЮРГУЭС», 2009.

4. *Половнікова С. Ю.* Историчні аспекти ресурсозбереження як фактора сталого розвитку // Вісник ДДФЕІ «Економічні науки». — 2001. — № 1. — С. 24—27.

5. Ресурсосбережение промышленных предприятий / Н. И. Иванов, А. В. Бреславцев, Л. Т. Хижняк [и др.]. — Донецк: ИЭПНАН Украины, 1999. — 356 с.

6. *Фатхутдинов Р. А.* Стратегический менеджмент: Учебник. — 7-е изд., испр. и доп. — М.: Дело, 2005. — 448 с.

УДК 637.1:330.341.1

А. О. Маслюківська,
аспірант кафедри менеджменту
інноваційної та інвестиційної діяльності
економічного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОГО МАКРОСЕРЕДОВИЩА НА ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ МОЛОЧНИЙ КОМБІНАТ»)

У роботі визначено основні фактори впливу зовнішнього макросередовища на інноваційну діяльність молокопереробного підприємства, запропоновано способи використання можливостей або усунення загроз, які викликані дією даних факторів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інноваційна діяльність, інновації, зовнішнє макросередовище, фактори впливу, можливості, загрози.

В работе автором определены основные факторы влияния внешней макросреды на инновационную деятельность молокоперерабатывающего предприятия, предложены способы использования возможностей или устранения угроз, которые вызваны воздействием данных факторов.